

ZİLE (TOKAT) YÖRESİNDE ETNOBOTANİK BİR ARAŞTIRMA: GELENEKSEL BİTKİ KULLANIMI VE KÜLTÜREL MİRAS

Ethnobotanical Research in Zile (Tokat) Region: Traditional Plant Use and Cultural Heritage

Özgür ATİK*

Yüksek Lisans

Milli Eğitim Bakanlığı
Zile, Tokat

ORCID: 0009-0000-0385-2266

ozguratk89@gmail.com

Cengiz YILDIRIM

Prof.Dr.

Amasya Üniversitesi,
Eğitim Fakültesi, Matematik ve
Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü
ORCID: 0000-0001-8149-8290
cyildirim05@gmail.com

*Sorumlu Yazar

Araştırma Makalesi

Geliş: 11.06.2025

Kabul: 19.07.2025

Anahtar Kelimeler

Etnobotanik, kültürel bitkiler,
kültürel miras

Keywords

Ethnobotany, cultural plants,
cultural heritage

*Bu makale Özgür Atik'in
Yüksek Lisans tezinden
hazırlanmıştır.*

Yazarların tüm teknik ve hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir. İleri sürülen fikir ve iddialar Doğa ve Sürdürülebilirlik Derneğinin görüşünü yansıtmayabilir.

ÖZET

Bu çalışma, Tokat iline bağlı Zile ilçesi ve merkeze bağlı 24 köyün etnobotanik açıdan değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırma kapsamında, farklı yaş ve meslek gruplarından toplam 62 kişi ile, ayrıca ilçedeki iki aktar ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler sonucu halk tarafından toplanarak kullanılan bitkiler teşhis edilerek yöresel ve Latince adları, kullanılan kısımları ve etnobotanik özellikleri belirlenmiştir. Araştırma alanında doğal yayılışa sahip 46 familyaya ait 127 bitki türü ile aktarlarda sıklıkla satılan 25 familyaya ait 45 tür tespit edilmiştir. Bu türlerin geleneksel tedavi, insan ve hayvan gıdası, süs bitkisi, tütsü ve eşya yapımı gibi çeşitli amaçlarla uzun yıllardır kullanıldığı belirlenmiştir. Bu araştırmayla, kültürel mirasın bir parçası olan etnobotanik bilginin kayıt altına alınması ve ülkemizin etnobotanik potansiyelinin ortaya konulması hedeflenmiştir.

ABSTRACT

This study aimed to investigate the ethnobotanical characteristics of Zile district and its 24 villages in Tokat province. Within the scope of the research, face-to-face interviews were conducted with a total of 62 individuals from different age and occupational groups, as well as two herbalists in the district. As a result of these interviews, plants collected and used by the local people were identified, and their local and Latin names, used parts, and ethnobotanical properties were determined. In the research area, 127 plant species belonging to 46 families with natural distribution and 45 species belonging to 25 families frequently sold in herbalists were identified. It was determined that these species have been used for many years for various purposes such as traditional treatment, human and animal food, ornamental plants, incense, and making household items. This research aims to record ethnobotanical knowledge, which is a part of cultural heritage, and to reveal the ethnobotanical potential of our country.

Atik Ö., Yıldırım C. (2025). "Zile (Tokat) yöresinde etnobotanik bir araştırma: Geleneksel bitki kullanımı ve kültürel miras". Doğa ve Sürdürülebilirlik Derneği, Doğanın Sesi, 8 (15): 56-76

DOĞANIN SESİ

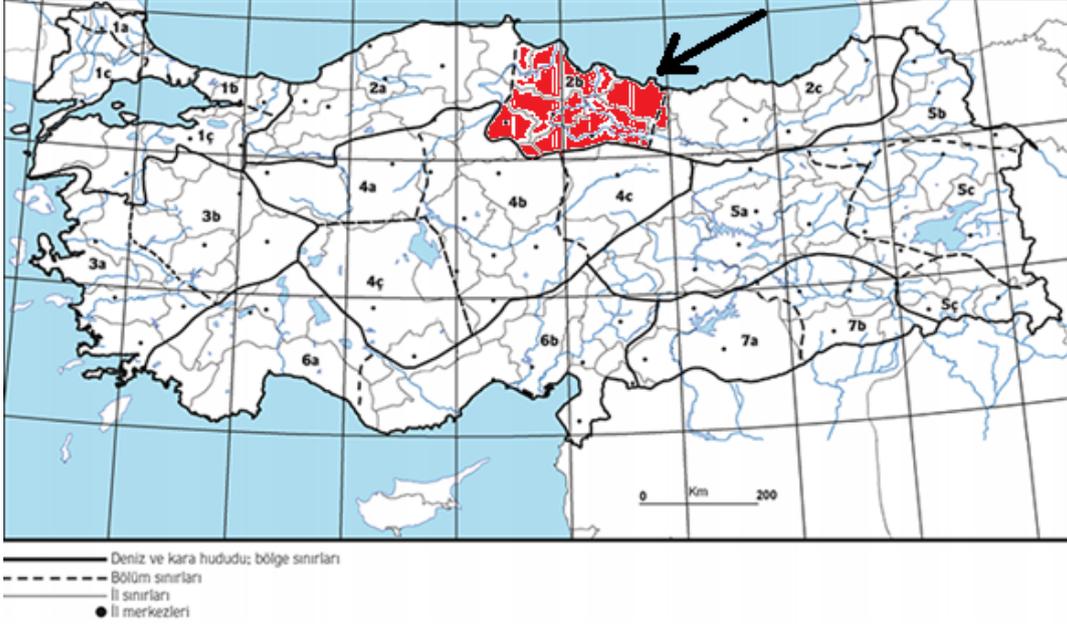
Cephalanthera longifolia (L.) Fritsc, Zile, Tokat © Ö. Atik

GİRİŞ

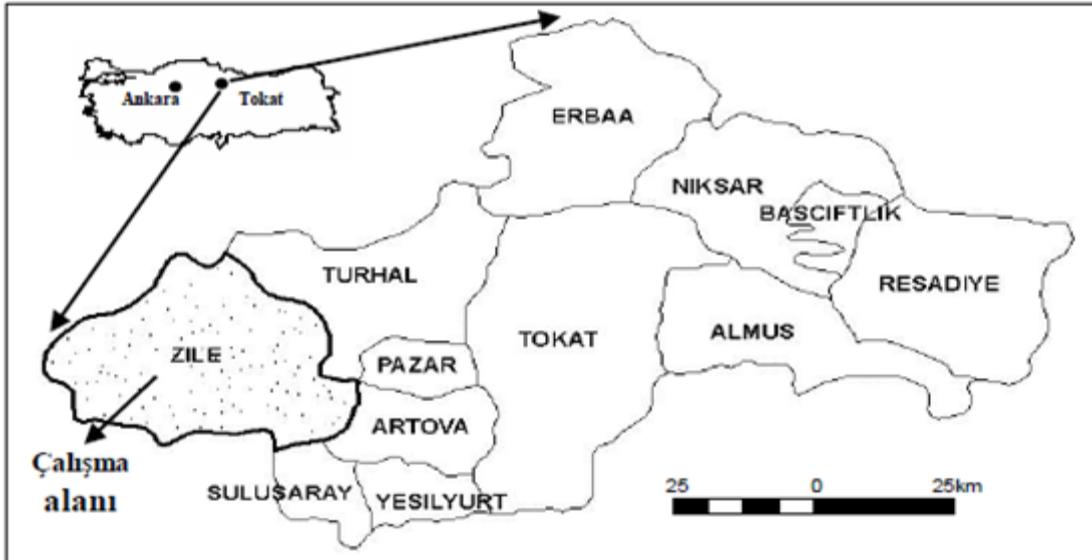
Etnobotanik, insanlık tarihinin çok erken dönemlerinden itibaren insanların doğayla, özellikle de bitkilerle olan etkileşiminden doğmuş bir bilim dalıdır. Bitkiler, insanlar için temel besin kaynağı olmanın ötesinde; ilaç, boya, yakacak, süs eşyası gibi pek çok farklı alanda kullanılmaktadır. Bu alanla ilgili bilgi birikimi, genellikle kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktarılmaktadır. Türkiye, biyoçeşitliliğiyle etnobotanik araştırmalar için zengin bir bölgedir. Son yıllarda kimyasal ürünlerin yan etkilerinin artması, doğal ürünlere olan ilgiyi artırmış ve etnobotanik çalışmalara duyulan gereksinimi gündeme getirmiştir. Kırsal göç ve kimyasal ürünlerin yaygınlaşması geleneksel bilginin kaybolmasına yol açmaktadır. Etnobotanik çalışmalar, biyolojik çeşitliliğin korunmasına katkı sağlamakta; aynı zamanda geleneksel bilgi sistemlerinin belgelenmesine olanak tanımaktadır. Kaybolmaya yüz tutmuş halk bilgileri, bu tür araştırmalarla bilimsel platforma taşınmakta ve gelecek kuşaklara aktarılmaktadır. Zile (Tokat), karadeniz ve karasal iklim özelliklerini birleştiren bir bölgede yer alır. Bu bağlamda gerçekleştirilen bu çalışmada, Tokat ili Zile ilçesi ve bağlı köylerinde halk tarafından bilinen ve kullanılan bitkiler tespit edilerek kayıt altına alınmıştır. Böylelikle hem yerel bilginin belgelenmesi hem de doğal kaynakların bilinçli kullanımı için bir temel oluşturulması amaçlanmıştır.

DOĞANIN SESİ

Şekil 1. Çalışma alanı olan Karadeniz bölgesi Orta Karadeniz bölümü (1)

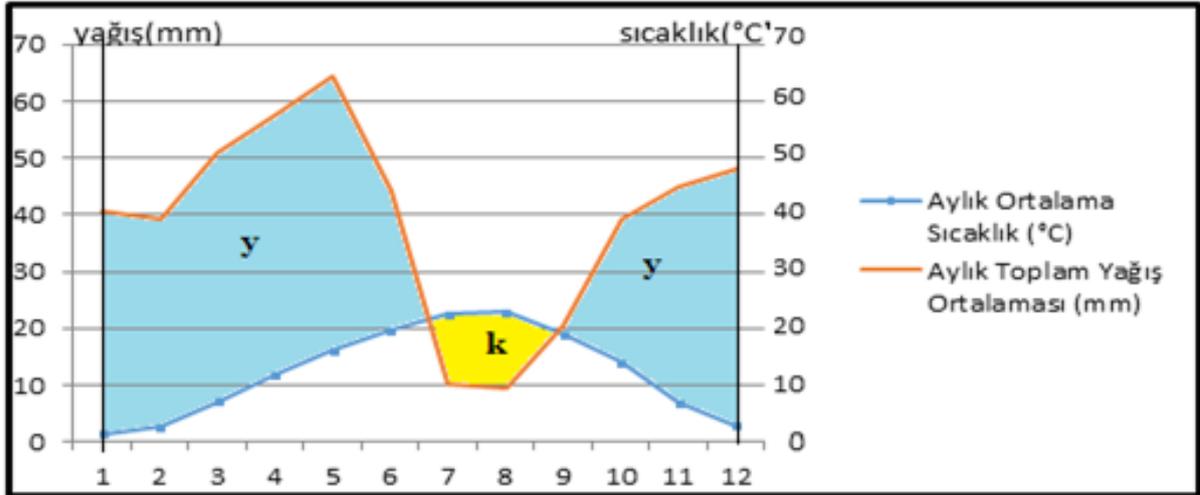
Şekil 2. Tokat ilçeleri ve çalışma alanı olan Zile ilçesi (Susam ve Karaman, 2007)

DOĞANIN SESİ

Şekil 3. Zile ve köyleri siyasi harita (2)

Şekil 4. Zile Otuz Rasat Yılı Aylık Toplam Yağış ve Aylık Ortalama Sıcaklık Ombro-termik diyagramı

DOĞANIN SESİ

MATERYAL VE METOT

Araştırma, 2021 Mayıs-Ekim ve 2022 Nisan-Haziran aylarında Tokat ilinin Zile ilçesi ve merkeze bağlı 24 köyünde yürütülmüştür. Çalışma materyalini Zile ilçesi ve köylerinde halk tarafından kullanılan doğal yayılış gösteren bitki türleri ile aktarlarda satılan bitki türleri oluşturmuştur. Görüşmeler, yaşları 34 ile 88 arasında değişen, ortalama 55 yaşındaki 62 kişi ile ve ilçedeki iki aktar ile yarı yapılandırılmış görüşmeler şeklinde yapılmıştır. Görüşmelerde bitkilerin yöresel adları, kullanılan kısımları, kullanım amaçları ve lokaliteleri kaydedilmiştir. Bitkilerin teşhisleri, Flora of Turkey and the East Aegean Islands (Davis, 1965–1985) adlı eserden yararlanılarak yapılmıştır. Toplanan bitki örnekleri preslenerek kurutulmuş ve Amasya Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Herbaryumu'nda (AMAS) saklanmıştır. Aktar bitkileri ise yerel aktarlarla yapılan görüşmelerle belirlenmiştir. Çalışmada kullanılan metodoloji, Yapıcı ve diğerleri (2009) ile Kılıncı ve diğerleri (2006) gibi etnobotanik araştırmaların genel prensiplerine uygun olarak uygulanmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu çalışmada Tokat ili Zile ilçesi ve bağlı 24 köyde yürütülen etnobotanik araştırmalarda, toplam 127 doğal yayılış gösteren bitki ve 45 aktar bitkisi tespit edilmiştir. Bölgede 46 familyaya ait 127 bitki türü tespit edilmiştir. Toplamda 172 bitki türünün yerel halk tarafından farklı şekillerde kullanıldığı anlaşılmıştır. Bu bitkiler en çok gıda (% 50.3), geleneksel tedavi (% 23.3), hayvan yemi, süs, tütsü ve eşya yapımı amaçlı olarak değerlendirilmektedir. Hayat formları açısından ise Hemikriptofitler (% 50) en yaygın gruptur.

Araştırma sonucunda özellikle Apiaceae, Asteraceae, Fabaceae, Lamiaceae, Rosaceae ve Poaceae familyalarına ait bitkilerin yaygın olarak kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu durum, Anadolu'nun diğer bölgelerinde yapılan benzer etnobotanik çalışmalarla (Cansaran ve Kaya, 2006; Cansaran vd., 2007; Karagöz, 2013; Şenel ve Ulcay, 2019) örtüşmektedir. Çalışma sahasında bitkiler genel olarak doğal ortamlarından toplanmakta; ancak köylerdeki nüfusun azalmasıyla birlikte aktar kullanımının da arttığı belirlenmiştir. Aktarlarda 25 familyaya ait 45 bitki türü, özellikle üst solunum yolu, sindirim ve bağışıklık sorunları için satılmaktadır (Faydaoğlu ve Sürücüoğlu, 2011; Heinrich vd., 2004). Bazı türler (örneğin, *Matricaria chamomilla* ve *Urtica dioica*) hem doğadan toplanmakta hem de aktarlarda bulunmaktadır. Elde edilen veriler; Tokat, Sivas, Amasya gibi çevre illerdeki diğer etnobotanik çalışmalarla karşılaştırıldığında, çalışma sahasında yayılış gösteren bitkilerin kullanım alanlarının benzerlik gösterdiği ve yöresel bilginin halen korunmakta olduğu ortaya çıkmaktadır. Görüşülen kişilerin yaş dağılımı **Tablo 4**'te verilmiştir; yaş ortalaması 55'tir. Kırsal göç ve yaşlı nüfusun azalması, geleneksel bilginin kaybolma riskini artırmakta, aktar kullanımı ise bu bilgiye erişimi kolaylaştırmaktadır.

DOĞANIN SESİ

Tablo 1: Araştırma alanında tespit edilen bitkiler ve etnobotanik özellikleri

No	Yerel Ad	Bilimsel Ad	Familya	Kullanım Alanı	Kullanılan Kısım	Kullanım Amacı
1	Yemlik	<i>Chenopodium album</i> subsp. <i>album</i>	Amaranthaceae	Gıda	Yaprak	Salata, börek
2	Kırmızı pancar	<i>Amaranthus retroflexus</i>	Amaranthaceae	Gıda	Yaprak	Çorba, salata
3	Tuz otu	<i>Atriplex patula</i>	Amaranthaceae	Gıda	Yaprak	Kavurma
4	Çakşır	<i>Eryngium campestre</i>	Apiaceae	Tıbbi	Kök	Romatizma tedavisi
5	Havuç	<i>Daucus carota</i>	Apiaceae	Gıda	Kök	Salata, çorba
6	Baldıran	<i>Conium maculatum</i>	Apiaceae	Tıbbi	Yaprak	Ağrı kesici (dış kullanım)
7	Rezene	<i>Foeniculum vulgare</i>	Apiaceae	Tıbbi, Gıda	Tohum, yaprak	Sindirim, baharat
8	Çakşır kökü	<i>Ferulago trachycarpa</i>	Apiaceae	Tıbbi	Kök	Antiseptik
9	Ayçiçeği	<i>Helianthus annuus</i>	Asteraceae	Gıda	Tohum	Çerez, yağ üretimi
10	Deve dikenini	<i>Carduus nutans</i>	Asteraceae	Tıbbi	Yaprak	İdrar söktürücü
11	Karahindiba	<i>Taraxacum butleri</i>	Asteraceae	Gıda, Tıbbi	Yaprak, kök	Salata, karaciğer destekleyici
12	Kangal dikenini	<i>Carduus pycnocephalus</i>	Asteraceae	Tıbbi	Yaprak	Yara iyileştirme
13	Hindiba	<i>Cichorium intybus</i>	Asteraceae	Gıda	Yaprak, kök	Salata, kahve alternatifi
14	Yemlik	<i>Tragopogon dubius</i>	Asteraceae	Gıda	Yaprak	Haşlama
15	Civanperçemi	<i>Achillea millefolium</i>	Asteraceae	Tıbbi	Çiçek, yaprak	Yara iyileştirme, ağrı kesici
16	Pelin otu	<i>Artemisia absinthium</i>	Asteraceae	Tıbbi	Yaprak	Sindirim, parazit tedavisi
17	Peygamber çiçeği	<i>Centaurea depressa</i>	Asteraceae	Tıbbi	Çiçek	Antiseptik

DOĞANIN SESİ

No	Yerel Ad	Bilimsel Ad	Familiya	Kullanım Alanı	Kullanılan Kısım	Kullanım Amacı
18	Papatya	<i>Matricaria chamomilla</i>	Asteraceae	Tıbbi	Çiçek	Sakinleştirici sindirim
19	Kara hardal	<i>Brassica nigra</i>	Brassicaceae	Gıda	Tohum	Baharat (hardal)
20	Çoban çantası	<i>Capsella bursa-pastoris</i>	Brassicaceae	Gıda	Yaprak	Salata, kan durdurucu
21	Tere otu	<i>Fibigia clypeata</i>	Brassicaceae	Gıda	Yaprak	Haşlama
22	Tere	<i>Lepidium sativum</i>	Brassicaceae	Gıda	Yaprak, tohum	Salata, baharat
23	Yabani hardal	<i>Sinapis arvensis</i>	Brassicaceae	Gıda	Tohum	Baharat
24	Su kabağı	<i>Lagenaria siceraria</i>	Cucurbitaceae	Araç-Gereç	Meyve kabuğu	Kap kakac yapımı
25	Kabak	<i>Cucurbita pepo</i>	Cucurbitaceae	Gıda	Meyve	Çorba, tatlı
26	Salatalık	<i>Cucumis sativus</i>	Cucurbitaceae	Gıda	Meyve	Salata, turşu
27	Yonca	<i>Medicago sativa</i>	Fabaceae	Hayvan Yemi	Yaprak, gövde	Yem (yonca)
28	Fiğ	<i>Vicia sativa</i>	Fabaceae	Hayvan Yemi	Yaprak, gövde	Yem (fiğ)
29	Korunga	<i>Onobrychis viciifolia</i>	Fabaceae	Hayvan Yemi	Yaprak, gövde	Yem
30	Geven	<i>Astragalus tokatensis</i>	Fabaceae	Tıbbi	Kök	Antiseptik
31	Geven	<i>Astragalus microcephalus</i>	Fabaceae	Tıbbi	Kök	Bağışıklık güçlendirici
32	Mercimek	<i>Lens ervoides</i>	Fabaceae	Gıda	Tohum	Yemek (mercimek)
33	Nohut	<i>Cicer arietinum</i>	Fabaceae	Gıda	Tohum	Yemek (nohut)
34	Katırtırnağı	<i>Spartium junceum</i>	Fabaceae	Araç-Gereç	Gövde	Sepet yapımı
35	Yemlik fiğ	<i>Vicia monantha</i>	Fabaceae	Hayvan Yemi	Yaprak, gövde	Yem
36	Fasulye	<i>Phaseolus vulgaris</i>	Fabaceae	Gıda	Tohum	Yemek (fasulye)

DOĞANIN SESİ

No	Yerel Ad	Bilimsel Ad	Familya	Kullanım Alanı	Kullanılan Kısım	Kullanım Amacı
37	Nane	<i>Mentha x piperita</i>	Lamiaceae	Tıbbi, Gıda	Yaprak	Baharat, sindirim
38	Kekik	<i>Thymus leucotrichus</i>	Lamiaceae	Tıbbi, Gıda	Yaprak	Çay, baharat, üst solunum yolları
39	Adaçayı	<i>Salvia officinalis</i>	Lamiaceae	Tıbbi	Yaprak	Antiseptik, boğaz ağrısı
40	Mercanköşk	<i>Origanum vulgare</i>	Lamiaceae	Tıbbi, Gıda	Yaprak	Baharat, üst solunum yolları
41	Çördük	<i>Satureja hortensis</i>	Lamiaceae	Tıbbi, Gıda	Yaprak	Baharat, sindirim
42	Ebegümeçi	<i>Malva neglecta</i>	Malvaceae	Gıda	Yaprak	Börek, yara iyileştirme
43	Bamya	<i>Abelmoschus esculentus</i>	Malvaceae	Gıda	Meyve	Kızartma, çorba
44	İhlamur	<i>Tilia cordata</i>	Malvaceae	Tıbbi	Çiçek, yaprak	Sakinleştirici soğuk algınlığı
45	Yulaf	<i>Avena sativa</i>	Poaceae	Gıda, Hayvan	Tohum	Yemek (yulaf), yem
46	Ayrık otu	<i>Agropyron cristatum</i>	Poaceae	Hayvan Yemi	Yaprak, gövde	Yemek, yem
47	Arpa	<i>Hordeum vulgare</i>	Poaceae	Gıda, Hayvan	Tohum	Ekmek, un
48	Buğday	<i>Triticum aestivum</i>	Poaceae	Gıda	Tohum	Yemek, yem
49	Mısır	<i>Zea mays</i>	Poaceae	Gıda, Hayvan	Tohum	Yemek, yem
50	Kuzukulağı	<i>Rumex acetosella</i>	Polygonaceae	Gıda, Tıbbi	Yaprak	Salata, böbrek taşı tedavisi
51	Labada	<i>Rumex patientia</i>	Polygonaceae	Gıda	Yaprak	Börek, çorba
52	Madımak	<i>Polygonum cognatum</i>	Polygonaceae	Gıda	Yaprak	Kavurma, börek
53	Ateş dikenii	<i>Pyracantha coccinea</i>	Rosaceae	Araç-Gereç	Dal	Çit yapımı

DOĞANIN SESİ

No	Yerel Ad	Bilimsel Ad	Familya	Kullanım Alanı	Kullanılan Kısım	Kullanım Amacı
54	Ayva	<i>Cydonia oblonga</i>	Rosaceae	Gıda	Meyve	Reçel, tatlı
55	Kuşburnu	<i>Rosa canina</i>	Rosaceae	Gıda	Meyve	Çay, vitamin kaynağı
56	Mahlep	<i>Cerasus mahaleb</i>	Rosaceae	Gıda	Tohum	Baharat (ekmek, çörek)
57	Badem	<i>Amygdalus communis</i>	Rosaceae	Gıda	Tohum	Çerez
58	Alıç	<i>Crataegus monogyna</i>	Rosaceae	Gıda, Tıbbi	Meyve	Çay, kalp destekleyici
59	Yabani elma	<i>Malus sylvestris</i>	Rosaceae	Gıda	Meyve	Reçel
60	Çilek	<i>Fragaria vesca</i>	Rosaceae	Gıda	Meyve	Taze tüketim, reçel
61	Bahçe çileği	<i>Fragaria x ananassa</i>	Rosaceae	Gıda	Meyve	Taze tüketim, tatlı
62	Yabani armut	<i>Pyrus elaeagnifolia</i>	Rosaceae	Gıda	Meyve	Taze tüketim
63	Yabani gül	<i>Rosa hemisphaerica</i>	Rosaceae	Süs/Koku	Çiçek	Dekorasyon
64	Erik	<i>Prunus spinosa</i>	Rosaceae	Gıda	Meyve	Taze tüketim, reçel
65	Armut	<i>Pyrus amygdaliformis</i>	Rosaceae	Gıda	Meyve	Taze tüketim
66	Böğürtlen	<i>Rubus sanctus</i>	Rosaceae	Gıda	Meyve	Reçel, taze tüketim
67	Muşmula	<i>Crataegus domestica</i>	Rosaceae	Gıda	Meyve	Taze tüketim
68	Erik	<i>Prunus x domestica</i>	Rosaceae	Gıda	Meyve	Taze tüketim, reçel
69	Muşmula	<i>Mespilus germanica</i>	Rosaceae	Gıda	Meyve	Taze tüketim

DOĞANIN SESİ

No	Yerel Ad	Bilimsel Ad	Familya	Kullanım Alanı	Kullanılan Kısım	Kullanım Amacı
70	Şeftali	<i>Persica vulgaris</i>	Rosaceae	Gıda	Meyve	Taze tüketim, reçel
71	Kiraz	<i>Cerasus avium</i>	Rosaceae	Gıda	Meyve	Taze tüketim, reçel
72	Vişne	<i>Cerasus vulgaris</i>	Rosaceae	Gıda	Meyve	Reçel, şerbet
73	Elma	<i>Malus pumila</i>	Rosaceae	Gıda	Meyve	Taze tüketim, tatlı
74	Armut	<i>Pyrus communis</i>	Rosaceae	Gıda	Meyve	Taze tüketim
75	Soğan	<i>Allium cepa</i>	Alliaceae	Gıda	Yumru	Yemek, salata
76	Sarımsak	<i>Allium sativum</i>	Alliaceae	Gıda, Tıbbi	Yumru	Baharat, antibakteriyel
77	Kuşkonmaz	<i>Asparagus officinalis</i>	Asparagaceae	Gıda	Sürgün	Haşlama
78	Fındık	<i>Corylus avellana</i>	Betulaceae	Gıda	Tohum	Çerez
79	Kızılağaç	<i>Alnus glutinosa</i>	Betulaceae	Yakacak	Gövde	Odun
80	Hodan	<i>Echium italicum</i>	Boraginaceae	Tıbbi	Yaprak	Öksürük tedavisi
81	Sığırkuyruğu	<i>Anchusa azurea</i>	Boraginaceae	Tıbbi	Çiçek	Yara iyileştirme
82	Sarmaşık	<i>Convolvulus arvensis</i>	Convolvulaceae	Tıbbi	Yaprak	İdrar söktürücü
83	İğde	<i>Elaeagnus angustifolia</i>	Elaeagnaceae	Süs/Koku	Meyve, çiçek	Dekorasyon taze tüketim
84	Meşe	<i>Quercus pubescens</i>	Fagaceae	Yakacak	Gövde	Odun
85	Mazı	<i>Quercus infectoria</i>	Fagaceae	Yakacak	Gövde	Odun
86	Turnagagası	<i>Erodium cicutarium</i>	Geraniaceae	Tıbbi	Yaprak	Yara iyileştirme
87	Kantaron	<i>Hypericum perforatum</i>	Hypericaceae	Tıbbi	Yaprak	Yara iyileştirme, antidepresan

DOĞANIN SESİ

No	Yerel Ad	Bilimsel Ad	Familya	Kullanım Alanı	Kullanılan Kısım	Kullanım Amacı
88	Çiğdem	<i>Crocus ancyrensis</i>	Iridaceae	Süs/Koku	Çiçek	Dekorasyon
89	Ceviz	<i>Juglans regia</i>	Juglandaceae	Gıda	Tohum	Çerez
90	Saz	<i>Juncus inflexus</i>	Juncaceae	Araç-Gereç	Gövde	Hasır yapımı
91	Keten	<i>Linum bienne</i>	Linaceae	Tıbbi	Tohum	Müslaj, sindirim
92	Kara dut	<i>Morus nigra</i>	Moraceae	Gıda	Meyve	Reçel, şerbet
93	Ak dut	<i>Morus alba</i>	Moraceae	Gıda	Meyve	Taze tüketim, pekmez
94	Üzerlik	<i>Peganum harmala</i>	Nitrariaceae	İnanç	Tohum, yaprak	Nazar, tütsü
95	Leylak	<i>Syringa vulgaris</i>	Oleaceae	Süs/Koku	Çiçek	Dekorasyon
96	Salep	<i>Cephalanthera longifolia</i>	Orchidaceae	Süs/Koku	Kök	İçecek, dekorasyon
97	Haşhaş	<i>Papaver somniferum</i>	Papaveraceae	Tıbbi	Tohum	Ağrı kesici (kontrollü kullanım)
98	Karaçam	<i>Pinus nigra</i>	Pinaceae	Yakacak	Gövde	Odun
99	Sinirli ot	<i>Plantago major</i>	Plantaginaceae	Tıbbi	Yaprak	Yara iyileştirme
100	Dar yapraklı sinirli ot	<i>Plantago lanceolata</i>	Plantaginaceae	Tıbbi	Yaprak	Yara iyileştirme, öksürük
101	Semizotu	<i>Portulaca oleracea</i>	Portulacaceae	Gıda	Yaprak	Salata, yemek
102	Yapışkan ot	<i>Galium aparine</i>	Rubiaceae	Tıbbi	Yaprak	İdrar söktürücü
103	Yoğurt otu	<i>Crucianella gilanica</i>	Rubiaceae	Tıbbi	Yaprak	Sindirim
104	Söğüt	<i>Salix alba</i>	Salicaceae	Araç-Gereç	Dal	Sepet yapımı
105	Kavak	<i>Populus alba</i>	Salicaceae	Yakacak	Gövde	Odun
106	Ökse otu	<i>Viscum album</i>	Santalaceae	Tıbbi	Yaprak	Tansiyon düzenleyici

DOĞANIN SESİ

No	Yerel Ad	Bilimsel Ad	Familya	Kullanım Alanı	Kullanılan Kısım	Kullanım Amacı
107	At kestanesi	<i>Aesculus hippocastanum</i>	Sapindaceae	Tıbbi	Tohum	Varis tedavisi
108	Sığırkuyruğu	<i>Verbascum varians</i>	Scrophulariaceae	Tıbbi	Yaprak	Öksürük tedavisi
109	Biber	<i>Capsicum annuum</i>	Solanaceae	Gıda	Meyve	Baharat, yemek
110	Domates	<i>Lycopersicon esculentum</i>	Solanaceae	Gıda	Meyve	Salata, yemek
111	Patates	<i>Solanum tuberosum</i>	Solanaceae	Gıda	Yumru	Yemek
112	Patlıcan	<i>Solanum melongena</i>	Solanaceae	Gıda	Meyve	Yemek
113	Ban otu	<i>Hyoscyamus niger</i>	Solanaceae	Tıbbi	Yaprak	Ağrı kesici (kontrollü kullanım)
114	Isırgan	<i>Urtica dioica</i>	Urticaceae	Tıbbi, Gıda	Yaprak, gövde	Şeker hastalığı, romatizma, çorba
115	Asma	<i>Vitis vinifera</i>	Vitaceae	Gıda	Yaprak, meyve	Yaprak sarması, üzüm, pekmez
116	Çitlembik	<i>Pistacia terebinthus</i>	Anacardiaceae	Tıbbi	Reçine	Antiseptik
117	Yılan yastığı	<i>Arum maculatum</i>	Araceae	Tıbbi	Kök	Romatizma tedavisi
118	Kendir	<i>Cannabis sativa</i>	Cannabaceae	Tıbbi	Yaprak	Ağrı kesici (kontrollü kullanım)
119	Pancar	<i>Beta vulgaris</i>	Chenopodiaceae	Gıda	Kök, yaprak	Yemek, salata
120	Yabani marul	<i>Lactuca serriola</i>	Compositae	Gıda	Yaprak	Salata
121	Deve dikenini	<i>Silybum marianum</i>	Compositae	Tıbbi	Tohum	Karaciğer destekleyici
122	Eşek marulu	<i>Sonchus oleraceus</i>	Compositae	Gıda	Yaprak	Salata, haşlama
123	Kayısı	<i>Prunus armeniaca</i>	Rosaceae	Gıda	Meyve	Taze tüketim, reçel

DOĞANIN SESİ

No	Yerel Ad	Bilimsel Ad	Familya	Kullanım Alanı	Kullanılan Kısım	Kullanım Amacı
124	Şeftali	<i>Prunus persica</i>	Rosaceae	Gıda	Meyve	Taze tüketim, reçel
125	Alıç	<i>Crataegus orientalis</i>	Rosaceae	Gıda, Tıbbi	Meyve	Çay, kalp destekleyici
126	Gül	<i>Rosa damascena</i>	Rosaceae	Süs/Koku	Çiçek	Reçel, parfüm
127	Üvez	<i>Sorbus aucuparia</i>	Rosaceae	Gıda	Meyve	Reçel, taze tüketim

Tablo 2. Aktarlarda en yaygın kullanılan bitkiler ve özellikleri

No	Türkçe Adı	Latince Adı	Kullanılan Kısım	Kullanım Amacı
1	Kiraz sapı	<i>Cerasus avium</i>	Sap	Zayıflama
2	Andız otu kökü	<i>Inula helenium</i>	Kök	Üst solunum yolları
3	Ökse otu	<i>Viscum album</i>	Yaprak	Üst solunum yolları
4	Üvez yaprağı	<i>Sorbus domestica</i>	Yaprak	Kaşıntı
5	Sığır kuyruğu otu	<i>Borago officinalis</i>	Yaprak sapı	Ağrı kesici, cilt problemleri
6	Şahtere otu	<i>Fumaria officinalis</i>	Gövde	İltihap
7	Yeşil Yulaf Samanı	<i>Avena sativa</i>	Yaprak	Üst solunum yolları
8	Yakı otu	<i>Epilobium angustifolium</i>	Yaprak	Ağrı kesici
9	Tarhun otu	<i>Artemisia dracunculus</i>	Yaprak	İltihap giderici
10	Şerbetçi otu	<i>Humulus lupulus</i>	Yaprak	Kadınlarda göğüs büyütme
11	Yoğurt otu	<i>Galium aparine</i>	Yaprak	Boğaz iltihabı
12	Melek otu	<i>Angelica purpurascens</i>	Yaprak, kök	Uyuşturucu

DOĞANIN SESİ

No	Türkçe Adı	Latince Adı	Kullanılan Kısım	Kullanım Amacı
13	Ayrık otu	<i>Agropyrum repens</i>	Gövde	Ağrı kesici, bel fıtığı
14	Ballı baba sarı	<i>Lamium galeobdolon</i>	Yaprak	İltihap giderici
15	Ayva yaprağı	<i>Cydonia oblonga</i>	Yaprak	Boğaz yumuşatıcı
16	Ayı sarımsağı	<i>Allium ursinum</i>	Yaprak	Tansiyon düşürücü
17	Ceviz yaprağı	<i>Juglans regia</i>	Yaprak	Mikrop kırıcı, mantar önleyici
18	Çoban çantası	<i>Capsella bursa-pastoris</i>	Yaprak	Kan durdurucu
19	Eğir kökü	<i>Acorus calamus</i>	Kök	Sindirim sistemi
20	Ekinazya	<i>Echinacea purpurea</i>	Çiçek	Bağışıklık güçlendirici
21	Kara halile	<i>Terminalia chebula</i>	Meyve	Bağırsak düzenleyici
22	Kekik	<i>Origanum vulgare</i>	Yaprak	Antiseptik
23	Lavanta	<i>Lavandula angustifolia</i>	Çiçek	Sakinleştirici
24	Mısır püskülü	<i>Zea mays</i>	Püskül	İdrar söktürücü
25	Mine çiçeği	<i>Verbena officinalis</i>	Çiçek	Rahatlatıcı
26	Nane	<i>Mentha piperita</i>	Yaprak	Sindirim düzenleyici
27	Rezene	<i>Foeniculum vulgare</i>	Tohum	Gaz giderici
28	Adaçayı	<i>Salvia officinalis</i>	Yaprak, çiçek	Antiseptik, sindirim
29	Anason	<i>Pimpinella anisum</i>	Tohum	Sindirim düzenleyici
30	Biberiye	<i>Rosmarinus officinalis</i>	Yaprak	Ağrı kesici, iltihap giderici
31	Rezene	<i>Foeniculum vulgare</i>	Tohum	Gaz giderici
32	Adaçayı	<i>Salvia officinalis</i>	Yaprak, çiçek	Antiseptik, sindirim
33	Anason	<i>Pimpinella anisum</i>	Tohum	Sindirim düzenleyici
34	Isırgan	<i>Urtica dioica</i>	Yaprak	Bağışıklık güçlendirici

DOĞANIN SESİ

No	Türkçe Adı	Latince Adı	Kullanılan Kısım	Kullanım Amacı
35	Kişniş	<i>Coriandrum sativum</i>	Tohum	Bağışıklık güçlendirici, şeker düşürme
36	Zerdeçal	<i>Curcuma longa</i>	Kök	Kalp ve damar rahatsızlıkları
37	Zencefil	<i>Zingiber officinalis</i>	Kök	Mide rahatsızlıkları
38	Tarçın	<i>Cinnamomum zeylanicum</i>	Kabuk	Bağışıklık güçlendirici
39	Yeşil çay	<i>Camellia sinensis</i>	Yaprak	Zayıflama
40	Deve diken tohumu	<i>Silybum marianum</i>	Tohum	Karaciğer
41	Zahter (Dağ kekiği)	<i>Thymus leucotrichus</i>	Yaprak	Üst solunum yolları
42	Papatya	<i>Matricaria chamomilla</i>	Çiçek, yaprak	Bel ve baş ağrısı
43	Alıç çiçeği	<i>Crataegus orientalis</i>	Çiçek	Kalp ve damar rahatsızlıkları
44	Melisa otu	<i>Melissa officinalis</i>	Yaprak	Sakinleştirici
45	Defne yaprağı	<i>Laurus nobilis</i>	Yaprak	Bağışıklık güçlendirici

Tablo 3. Kullanılan bitkilerin Raunkiaer' göre hayat formları

Hayat Formu	Takson Sayısı	Oran (%)
Hemikriptofit	62	49.6
Fanerofit	33	26.4
Terofit	11	8.8
Kamefit	9	7.2
Geofit	8	6.4

DOĞANIN SESİ

Tablo 4. Görüşülen kişilerin yaş dağılımı

Yaş Aralığı	Sayı	Yüzde (%)
34–50	20	323
51–65	25	403
66+	17	274

TARTIŞMA

Bu bölümde elde edilen bulgular, literatürdeki benzer etnobotanik araştırmalarla karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Zile ilçesinde tespit edilen bitki türleri, özellikle gıda ve geleneksel tıbbi amaçlı kullanımlarıyla öne çıkmaktadır. Benzer şekilde Anadolu'nun farklı bölgelerinde yapılan çalışmalarla paralellik göstermektedir. Örneğin, Tokat çevresinde yapılan diğer araştırmalarda da *Urtica dioica*, *Matricaria chamomilla* gibi türlerin yaygın kullanıldığı bildirilmiştir.

Bitkilerin halk arasında kullanım amaçları; haşlama, kurutma, salata, çay, lapa, merhem gibi çeşitli formlarda gerçekleşmektedir. Kullanılan bitki kısımları ise ağırlıklı olarak yaprak, kök, çiçek ve tohumdur. En fazla kullanılan hayat formunun %50 oranla hemikriptofitler olduğu saptanmıştır. Bu durum, bölgedeki iklim ve toprak koşullarının çok yıllık otsu bitkiler için uygun olduğunu göstermektedir.

Araştırma bölgesinde yapılan görüşmelerde kaynak kişilerin yaş ortalamasının 55 olduğu belirlenmiştir. Görüşülen bireylerin çoğunluğunu kırsal yaşam deneyimi olan bireyler oluşturmakta ve bu kişiler bilgi aktarımında daha etkin görülmektedir. Ancak genç kuşaklarda etnobotanik bilgiye sahip birey sayısının oldukça az olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, kırsal göç ve modern yaşam biçiminin halk bilgisinin kuşaktan kuşağa aktarılmasını engellediğini göstermektedir.

Elde edilen veriler, Tokat (Erbaa, Merkez), Amasya (Merkez, Gümüşhacıköy), Yozgat (Kadışehri), Sivas (Suşehri, Gemerek) gibi çevre bölgelerde yapılan etnobotanik çalışmalarla karşılaştırıldığında kullanım biçimlerinde genel bir benzerlik görülmektedir. En yaygın kullanılan familyaların Apiaceae, Asteraceae, Rosaceae, Fabaceae ve Lamiaceae olduğu gözlenmiştir. Bu benzerlik, bölgeler arasında kültürel etkileşimlerin ve ortak bitki örtüsünün varlığını ortaya koymaktadır.

Aktarlarda satılan bitkiler arasında da yörede doğal yayılış gösteren taksonlarla benzerlikler mevcuttur. Ancak aktar verilerinin, geleneksel bilgi değil; güncel kullanım eğilimlerini yansıttığı unutulmamalıdır. Aktarlardan elde edilen veriler, çalışmada ayrı bir başlık altında değerlendirilmiş, yerel halktan alınan bilgilerle karıştırılmamıştır.

DOĞANIN SESİ

Araştırma alanında yapılan bu kapsamlı etnobotanik çalışma, bölge için ilk olma özelliği taşımaktadır. Daha önceki çalışmalar ya belirli bitki gruplarıyla sınırlı kalmış ya da sadece odunsu türleri kapsamıştır. Bu çalışmada elde edilen bulgular, bölge halkının bitkilere olan yüksek bağımlılığını ve bilgi birikimini açıkça ortaya koymaktadır. Sonuçlar göstermektedir ki, halk bitkileri en çok gıda ve geleneksel tedavi amacıyla kullanmaktadır.

Bu çalışmada, Tokat ili Zile ilçesi ve köylerinde halkın bitkileri nasıl tanıdığı, kullandığı ve bu bilginin kültürel bir miras olarak nasıl aktarıldığı araştırılmıştır. Sonuçlar, bölgenin zengin bir etnobotanik potansiyele sahip olduğunu göstermektedir. İnsanlar tarafından doğrudan doğadan toplanarak ya da aktarlardan temin edilerek kullanılan bu bitkiler, yüzyıllardır çeşitli alanlarda değerlendirilmektedir.

Ancak geleneksel bilginin aktarımında ciddi bir kopuş yaşanmaktadır. Özellikle genç kuşaklarda doğayla birebir ilişki azaldığı için etnobotanik bilgi kaybolma riski altındadır. Ayrıca modern tıbbın baskın hale gelmesiyle birlikte bitkisel tedavilere olan güven azalmış, bilgi kaynakları aktarlar gibi ticari alanlara kaymıştır. Bu durum geleneksel bilgi sistemlerini zayıflatmakta ve orijinalliğini tehdit etmektedir.

Bölgedeki etnobotanik bilginin korunması ve sürdürülebilir kullanımı için şu öneriler geliştirilebilir:

- Yerel halkla iş birliği içinde eğitim programları düzenlenmeli ve bitki tanıma kültürü yaygınlaştırılmalıdır.
- Genç kuşakların doğayla bağ kurabilmeleri için köy okullarında veya halk eğitim merkezlerinde uygulamalı atölye çalışmaları yapılmalıdır.
- Bölgeye özgü bitki türleri için koruma altına alınacak mikro rezerv alanlar oluşturulmalıdır.
- Akademik araştırmaların desteklenmesi ve yerel belediyelerle iş birliği içinde halk bilgi envanterleri oluşturulmalıdır.
- Bölge halkının etnobotanik bilgi düzeyi artırılmalı, bilinçli toplama yöntemleri öğretilmelidir.
- Aşırı otlatma, kontrolsüz ilaçlama ve gübreleme gibi tehditlerin önüne geçilmelidir.
- Etnobotanik bilgi kayıt altına alınarak gelecek nesillere aktarılmalıdır.
- Bilimsel temellere dayalı bölgesel koruma ve sürdürülebilir kullanım politikaları geliştirilmelidir.

Sonuç olarak bu araştırma, Zile yöresinin kültürel zenginliğinin önemli bir boyutunu oluşturan etnobotanik bilgilerin belgelenmesine katkı sağlamıştır. Gelecek kuşaklara aktarılması gereken bu bilgi birikimi hem kültürel hem de biyolojik çeşitliliğin korunması açısından büyük önem taşımaktadır.

DOĞANIN SESİ

Çalışma alanından bitki örnekleri

Hyoscyamus niger L.

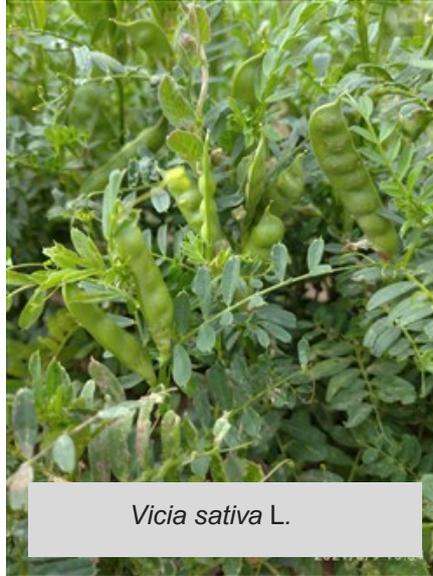
Peganum harmala L.

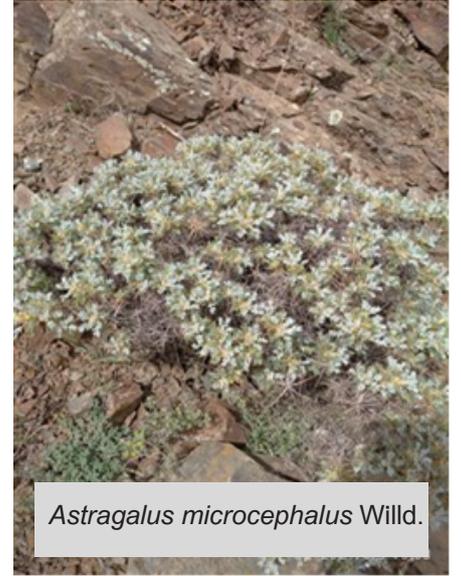
Amygdalus communis L.

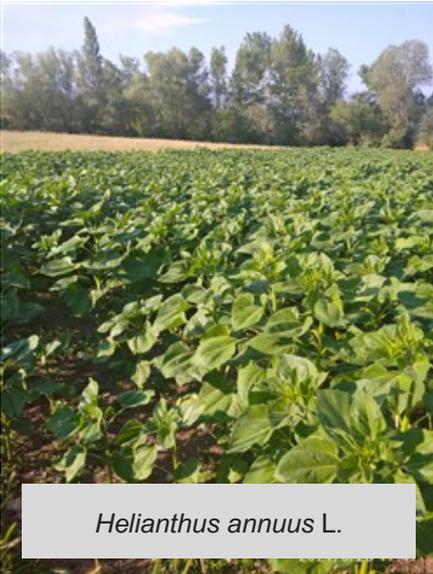
Erodium ciconium (L.) L. Her.

Vicia sativa L.

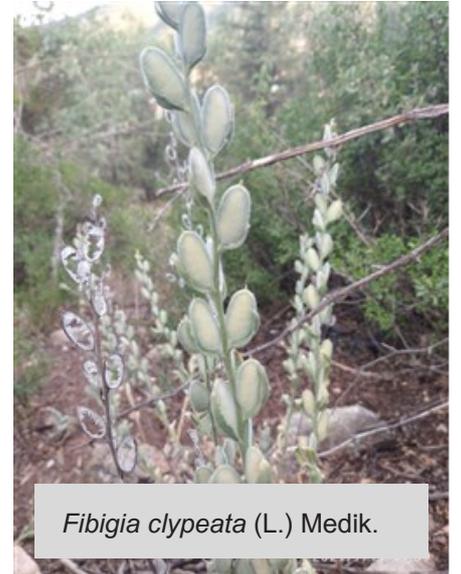
Astragalus microcephalus Willd.

Helianthus annuus L.

Carduus nutans L.

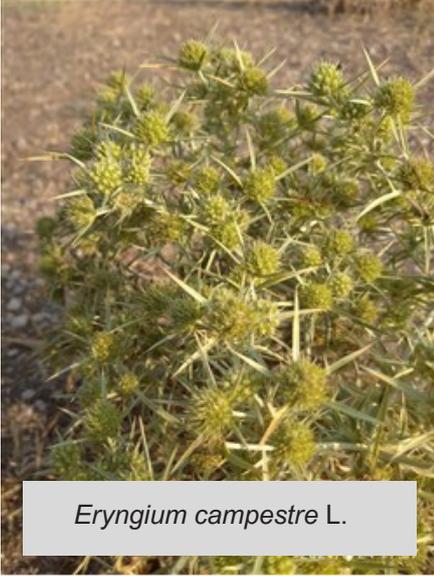

Fibigia clypeata (L.) Medik.

DOĞANIN SESİ

Çalışma alanından bitki örnekleri

Eryngium campestre L.

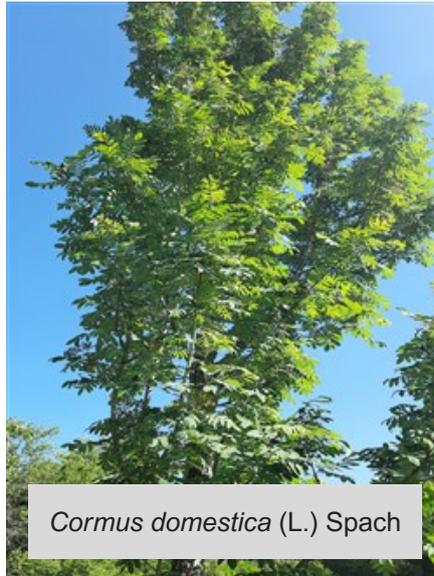
Echium italicum L.

Tragopogon dubius Scop.

Asparagus officinalis L.

Cormus domestica (L.) Spach

Vicia monantha Retz.

Plantago major L.

Brassica nigra (L.) W.D.J.Koch

Carduus pycnocephalus

DOĞANIN SESİ

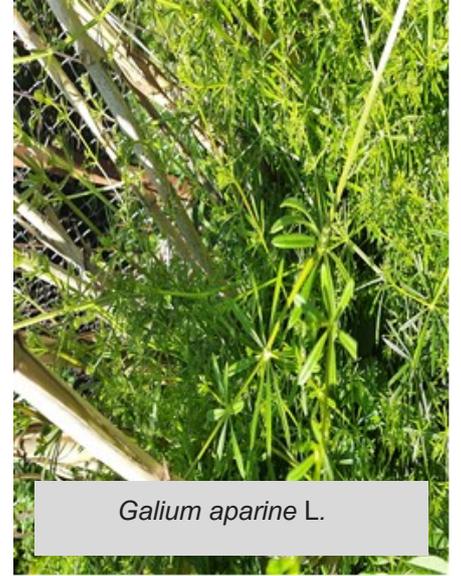
Çalışma alanından bitki örnekleri

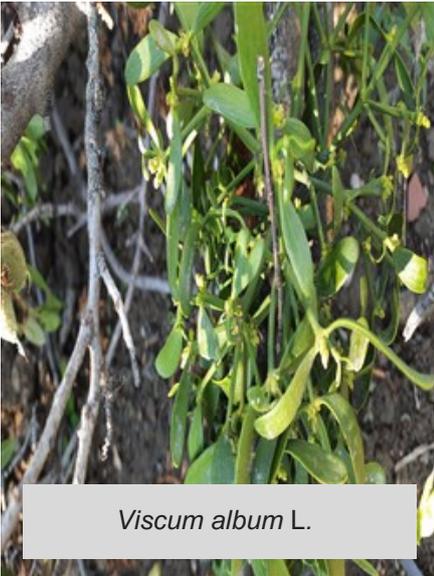
Taraxacum butleri Soest

Malva neglecta Wallr.

Galium aparine L.

Viscum album L.

Vitis vinifera L.

Cephalanthera longifolia (L.)
Fritsch

Chenopodium album subsp.
album

Lagenaria siceraria. (Molina)
Standl.

Medicago sativa L.

DOĞANIN SESİ

KAYNAKLAR

- Cansaran, A., & Kaya, Ö. F. (2006). "Amasya Merkez İlçe, Bağlarüstü, Boğaköy ve Vermiş Köyleri Etnobotanik Envanteri," *TÜBA-KED Kültür Envanteri Dergisi*, (5): 135–170.
- Cansaran, A., Kaya, Ö. F., & Yıldırım, C. (2007). "Gümüşhacıköy çevresinde etnobotanik bir araştırma". *Fırat Üniv. Fen ve Müh. Bil. Dergisi*, 19(3):243–257.
- Davis, P. H. (1965–1985). "Flora of Turkey and the East Aegean Islands". Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Faydaoğlu, E., & Sürücüoğlu, M. S. (2011). "Geçmişten Günümüze Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Kullanımı ve Ekonomik Önemi". *Kastamonu Orman Fakültesi Dergisi*, 11(1):52–67.
- Heinrich, M., Barnes, J., & Gibbons, S. (2004). "Fundamentals of Pharmacognosy and Phytotherapy". Churchill Livingstone, Edinburgh.
- Karagöz, F. K. (2013). "Suşehri (Sivas) Bölgesinin Etnobotanik Açısından Değerlendirilmesi". Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Kılınc, M., Ketenoğlu, O., & Güngör, İ. (2006). "Bitki Ekolojisi ve Bitki Sosyolojisi Uygulamaları". Palme Yayıncılık, Ankara.
- Susam, T. & Karaman, S. (2007). "Köy Yerleşim Alanlarının Bazı Özelliklerinin Coğrafi Bilgi Sistemleri İle Belirlenmesi: Tokat-Zile İlçesi Örneği". *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 4(2).
- Şenel, E., & Ulcay, S. (2019). "Tokat çevresinde etnobotanik çalışmalar," *Türk Biyoloji Dergisi*, 12(3): 45–52.
- Yapıcı, Ü., Saygılı, N., & Ünal, M. (2009). "Etnobotanik araştırmalar ve yöntemleri". *Türk Biyoloji Dergisi*, 10(2):12–20.
- (1) <https://www.bizimbitkiler.org.tr/v3/demol/region.php> Erişim: 10.06.2025
- (2) <https://ziledenhaberler.files.wordpress.com/2014/05/zile-haritasc4b11.jpg> Erişim: 10.06.2025